

Latvijas mediji Covid-19 pandēmijas ekosistēmā: veiksmes un neveiksmes

Mediju forums: *Infodēmijas ierobežošana. Mediju un auditorijas atbildība*

Dr phil. Skaidrīte Lasmane

LU SZF SPPI

2021. gada 18. jūnijs

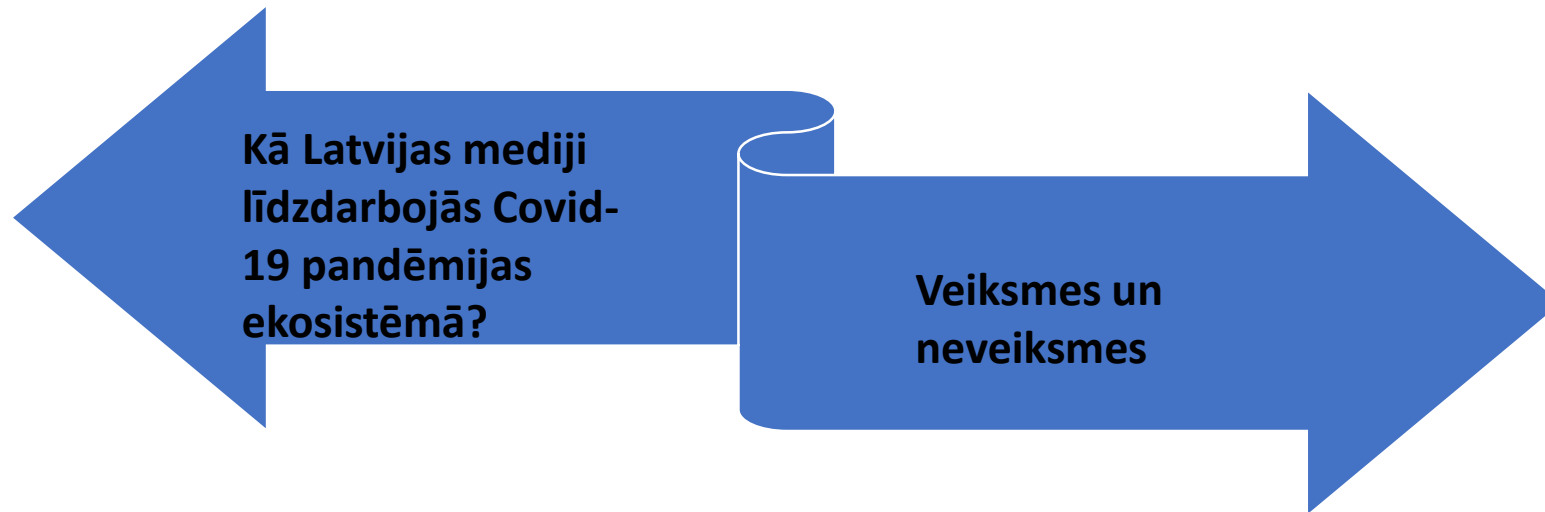
4 atslēgvārdi, 1 jautājums un trīs atbilžu virzieni 40 minūtēm

mediji

ekoloģija

pandēmija

ētika

Atbildes:

informatīvā atbildība

emocionālais noskaņojums

dezinformācijas novēršanas stratēģijas

**Latvijas mediju ekoloģija:
ceturtās industriālās revolūcijas
pārmaiņu analīze**

Doc. Maritas Zitmanes vad.

Kolektīvā monogrāfija

***Latvijas mediji Covid-19
pandēmijas krīzes
ekosistēmā***

**Dezinformācijas un
sazvērestību radītie riski
demokrātijai: Latvijas
pieredzes pārlūkošana**

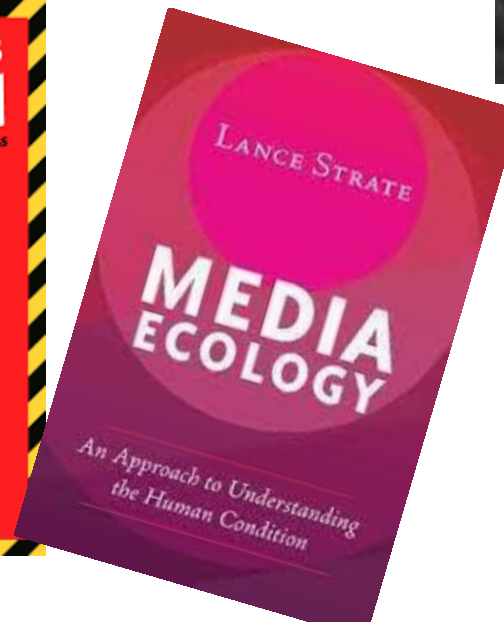
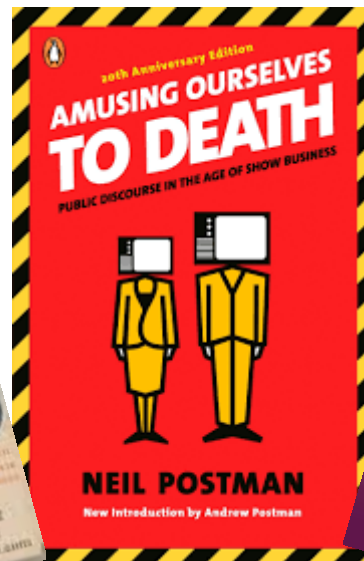
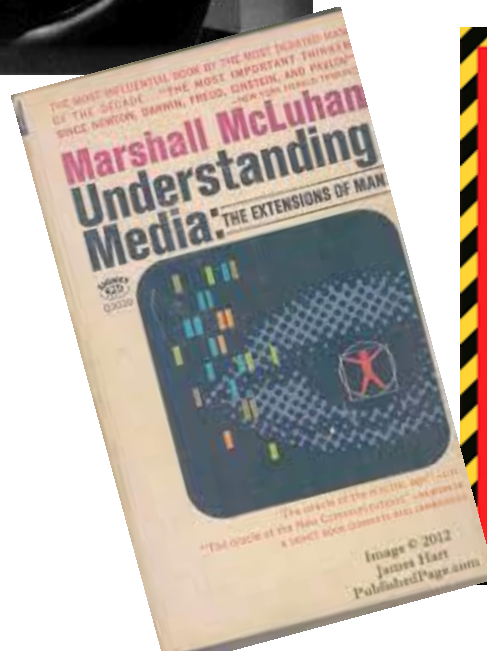
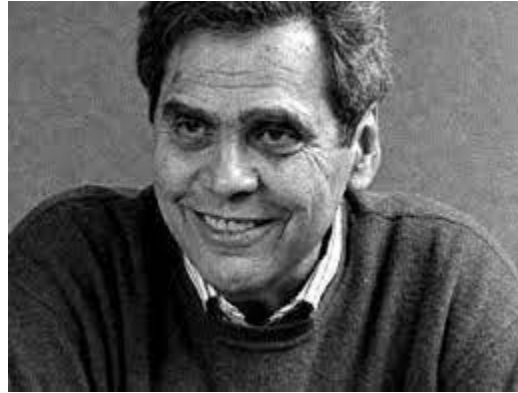
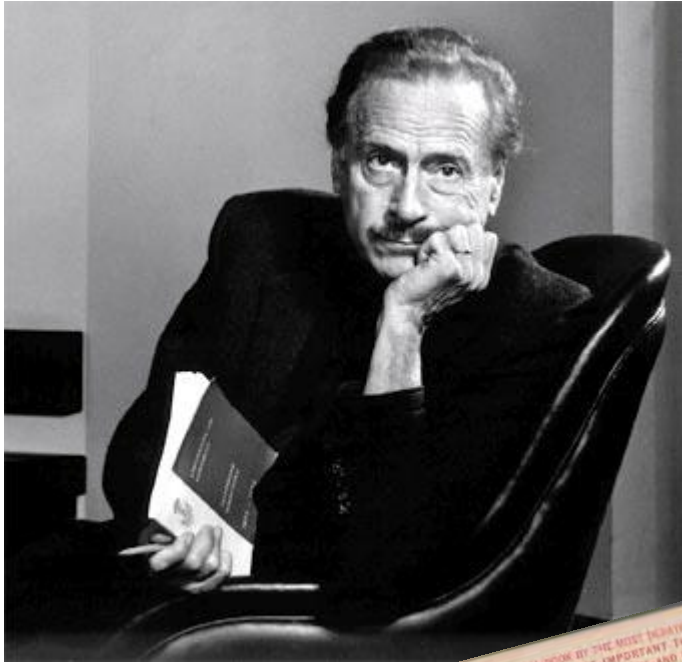
Prof. Vitas Zelčes vad.

Ekoloģiskā pieeja: sociālās sistēmas elementu, to mijdarbības, attiecību un ietekmju tīkla/kopsakara analīze.

Māju (gr. oikos) jeb sociālās ekosistēmas drošības un ilgtspējas mērķis, kura īstenojumu atvieglo vai attālina mediētā informācija.

Mediji ir būtiska sociālās ekosistēmas daļa, kurai pieder komunikācijas, informēšanas, kognitīvā, mobilizējošā funkcija.

Mediju ekologija

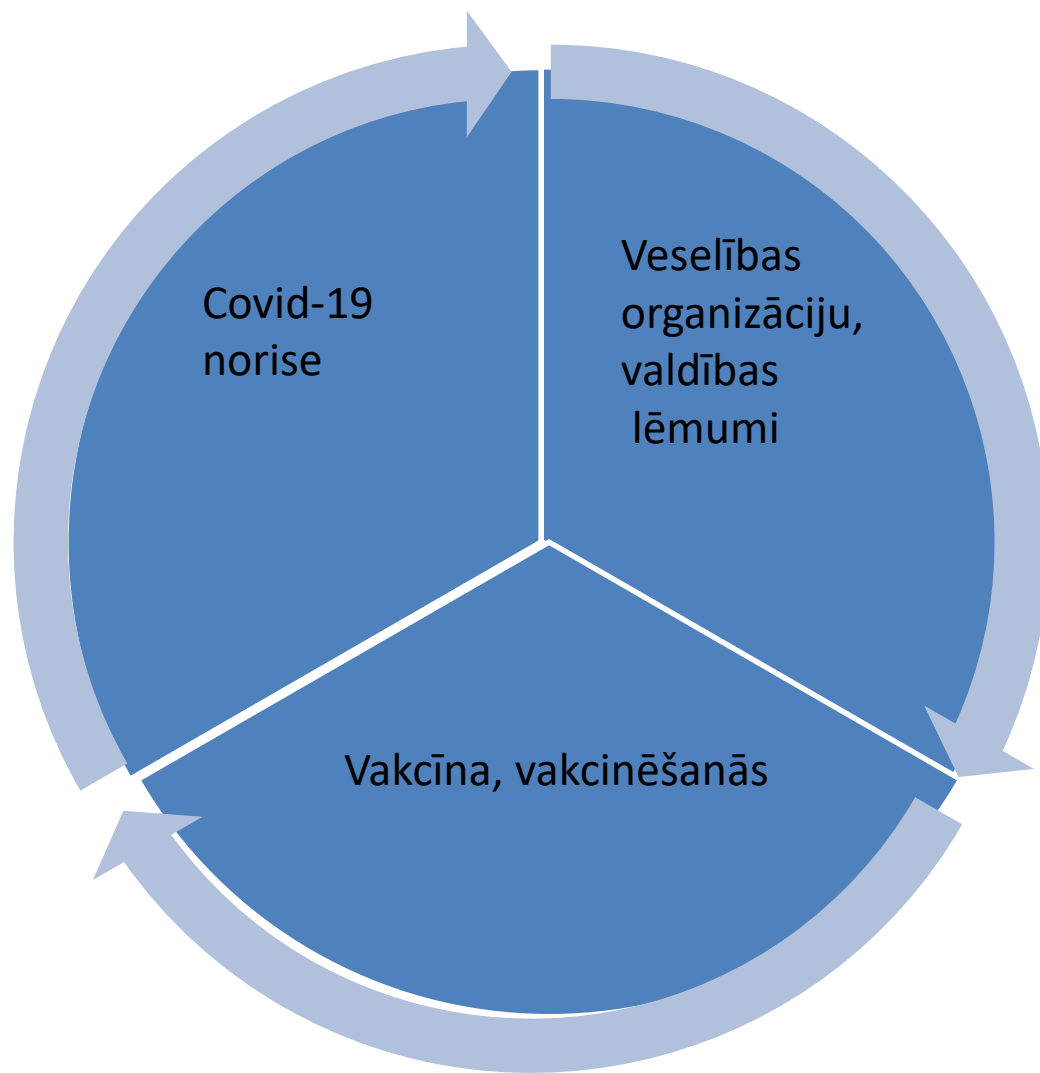

Mediju atbildības/darbības virzieni krīzes ekoloģijā

Informatīvā atbildība

Kopā ar Pasaules, Eiropas un Latvijas veselības organizācijām un valdību Latvijas mediji kopš 2020. gada 12. marta un līdz pat šodienai veic informēšanu par slimības norisi un tās pārvarēšanu un dala atbildību ar minētajām organizācijām

Informēšana

Pandēmijas krīzes ekosistēma: jauni dzīves apstākļi, neziņa, nenoteiktība, kas pieprasa paradumu maiņu, pielāgošanos un citus attīstības virzienus/nosacījumus

Sensacionalizācija

Covid-19 statistikas pārvēršana „pasaules čempionātos.” ASV 2020. gada 16. aprīļa ziņa par 2569 mirušajiem portālā Delfi publicēta ar ”Jauns pasaules rekords” virsrakstu, kas hronoloģiski nedaudz vēlāk nomainīts, „rekordu” aizstājot ar „pieaugumu”. (Delfi, 2020. gada 16. aprīlis). Rekorda jēdziens tomēr turpmāk atkārtojas un pārvēršas pieradumā, tikai dažkārt to aizvietojo ar loģiski neskaidro antirekorda vai negatīva rekorda apzīmējumu. Laiku pa laikam sensacionalizētas ziņas par Latvijas un pasaules norisēm atkārtojas, īpaši attiecībā uz otro vilni, globālo statistiku un ziņojot par krīzes visvairāk skartajām valstīm—ASV, Brazīliju, Indiju, Krieviju, vēlāk Lietuvu, Latviju un citām.

Informatīvā vienveidība un rutīna

Nogurdinoša vienpusība krīzes atveidojumā notiek , sniedzot galvenokārt tikai racionālus statistikas datus, ko maz papildina **dzilāka analīze un krīzes notikumu performance: emocionāli vai analītiski pieredzes naratīvi.**

Neatliekamās medicīniskās palīdzības dienesta vadītājas Lienes Cipules intervija (LR1 2020. gada 7. decembra raidījums „Krustpunkti”) par to, ka vienpusīga statistika vairo informētības rutīnu, kas ar laiku noved pie apnikuma un vienaldzības, bet neiesaista saprotošākā attieksmē, piemēram, pret medicīniskās palīdzības sniedzēju smago darbu, slimības upuriem, kā arī nevairo atbalstošu un solidāru iesaisti proaktīvā rīcībā

Pietiekama informētība, ko nodrošina tradicionālie (žurnāls Ir, SestDienas redaktora sleja, TV Panorāma, Latvijas radio1),
interneta ziņu portāli u.c.

Delfu aile:
Saslimušie pasaulē

176 052 307

Latvijā
135 762

Nāves gadījumi

3 800 895

Latvijā
2 449

Izveseļojušies

159 633 518

Latvijā
130 253

Nāves ziņas

Statistika un emocionāla
performance

Traģiskuma, sēru, līdzcietības attieksme: žurnāls IR

Sabiedrības, valsts vienotības rituāls: mirušo piemiņa

The Covid-19 Pandemic

The coronavirus pandemic has affected our lives, our economy and nearly every corner of the globe. It has sickened more than 176 million people worldwide. More than 3.8 million people have died so far.

(The New York Times, **Morning Briefing**, 2021.06.16

Džo Baidena runa Briselē:

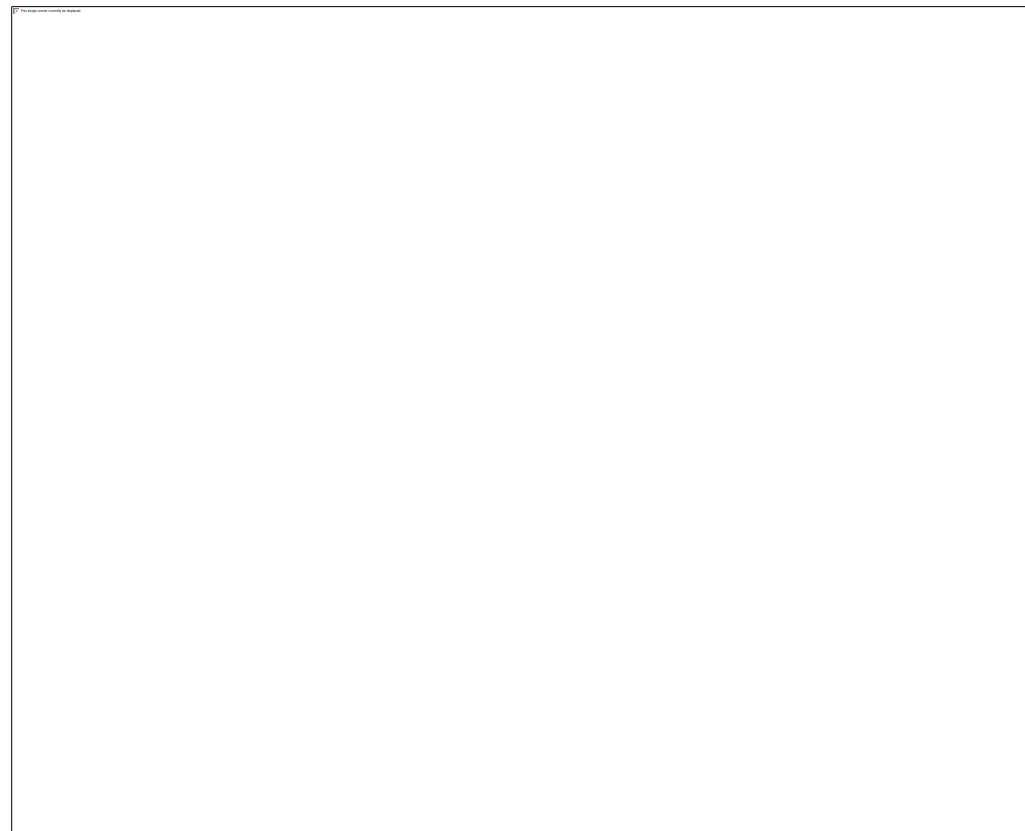
STIGMATIZĀCIJA

Veco ļaužu pansionāti

Bezpajumtnieki

Vardarbība ģimenēs

Pusaudžu depresivitāte

Emocionāls noskaņojums

Noskaņojums veidojas no daudzu apstākļu un elementu mijdarbības, kuru vidū acīmredzama ir komunikācijas -- tradicionālo un jauno mediju loma.

Vietā būtu salīdzinājums ar tirgus izpratni neoliberālismā, ko savulaik raksturojis Žaks Elluls (Ellul):

„Tirgus nav kāda apzināts un gribēts veidojums. Tas veidojas pats no daudzu savstarpēji nesaistītu piedāvājumu kombinācijas, no atsevišķa biznesa īpašas politikas, no spontānām vajadzībām utt. Taču šis dažādību apvienojums rada realitāti, kura pakļaujas un klausā pati saviem mediācijas un regulācijas organismiem.” (Ellul 1980, 220)

Noskaņojums – emocionāls situācijas kopskats

Kognitīvs komponents

Pavada un nostiprina zināšanas par esošo stāvokli

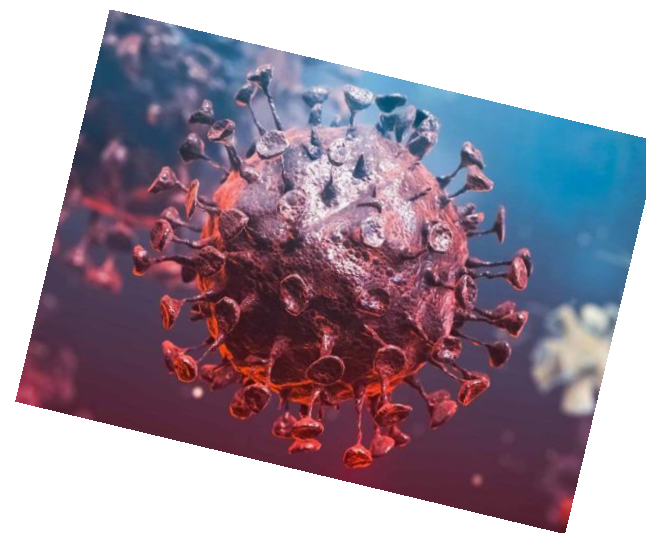
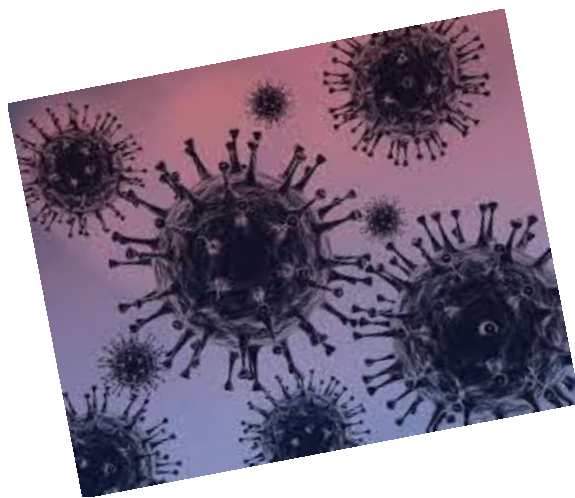
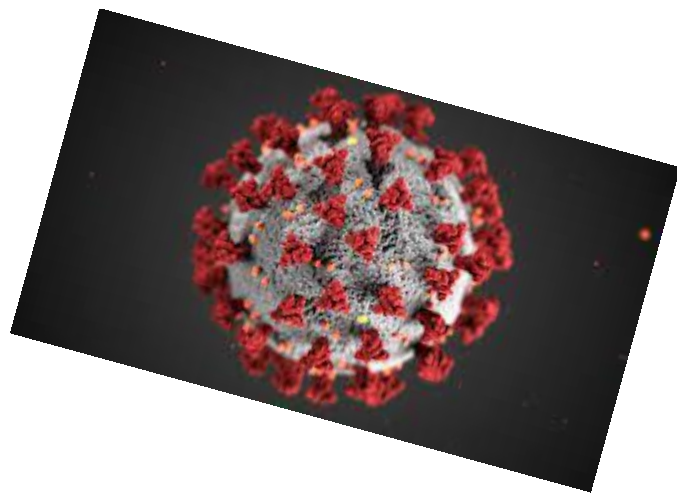
Attieksmes raksturotājs

Raksturo potenciālu gatavību tai vai citai rīcībai

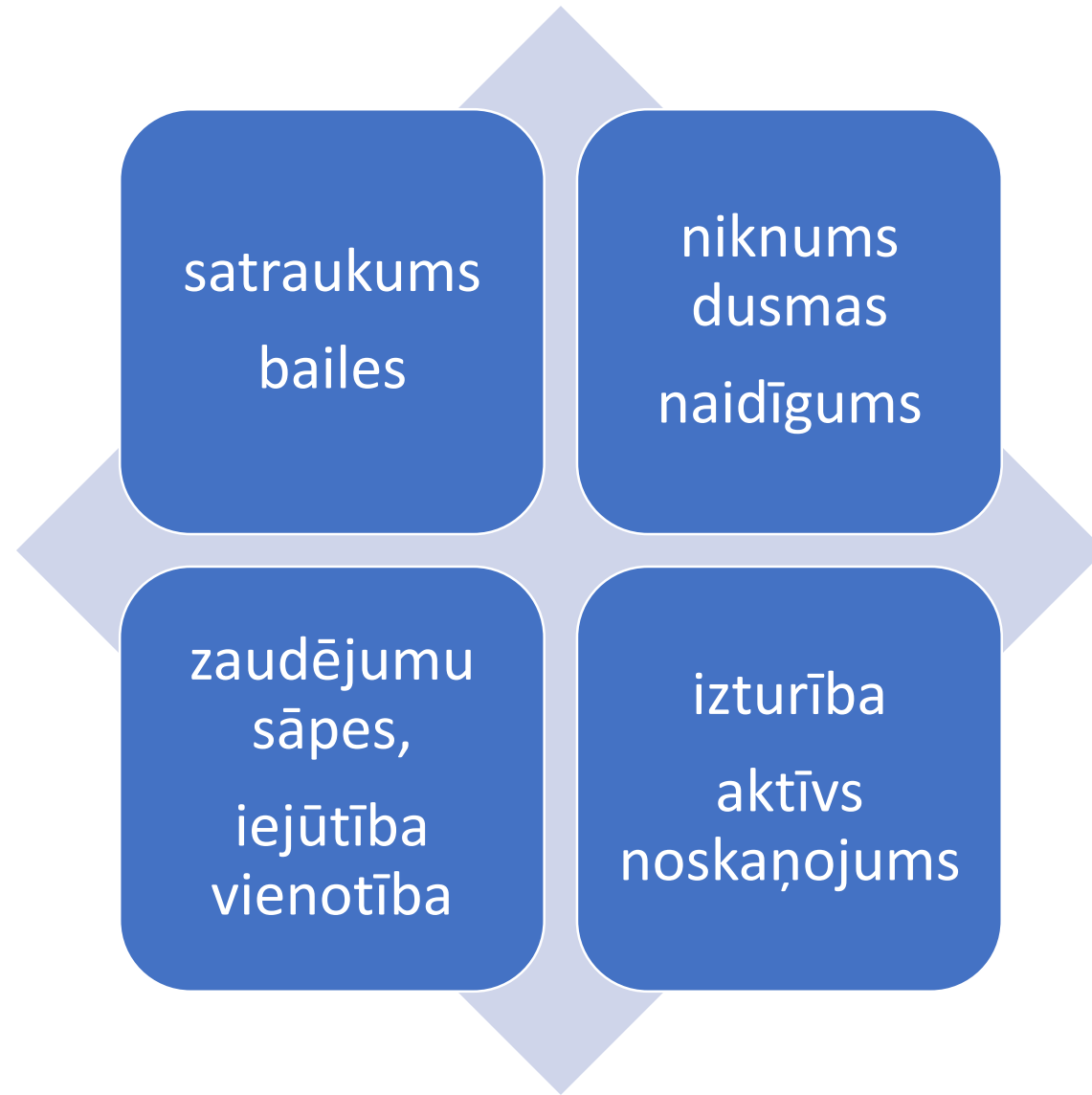
Darbības ierosinātājs

Stihiska vai apzināta iesaiste, rīcība

Hansa Ulriha Gumbrehta (Gumbrecht) literārā darba izraisītā noskaņojuma (*Stimmung*) interpretācija. Ar noskaņojumu saprasta atmosfēra, klimats, izmantojot vācu valodas vārda *Stimmung* etimoloģiju: *Stimme*- vācu valodā nozīmē balsi, kas izraisa attiecīgu atbalsi un noskaņu. *Stimmung* pētīšanu Gumbrehts piedāvā kā vienu no literatūras interpretācijas veidiem (modes of literary interpretation) (Gumbrecht 2012, 15)

Noskaņojums

Mediju loma un atbildība, brīdinot par nenopietnas vai vieglprātīgas attieksmes sekām, uzsvērtā Pasaules Veselības organizācijas ģenerāldirektora mediju instruktāžā 2020. gada 11 martā:

„Pandēmija nav viegli un bezbēdīgi lietojams vārds. Ja tas tiek nepareizi saprasts, tas var izsaukt nesaprātīgas bailes vai neattaisnotu pieņemumu, ka cīņa ir garām, kas ved pie nevajadzīgām ciešanām un nāves.” (WHO 2020)

Īgnums, dusmas, niknums

Skumjas, sēras

solidaritāte

rituāla
piemiņa

līdzcietība

Proaktīvs noskaņojums: izturība, pretošanās, varība

Veiksmīga, radoša pielāgošanās

Pēckrīzes vīzija un attīstības stratēģija

Varoņa, glābēja paraugs – mediķu darbs

Izturība, spēks (resilience)

Resilience – rēsīlio- **kustība**- lekt atpakaļ, atlekt, sarauties;
Rēsisto – apstāties, palikt, aizkavēties, **pretoties**, nostāties uz kājām.
Izturība, nepadošanās grūtībām, zaudējumiem (resilience, rezistence)

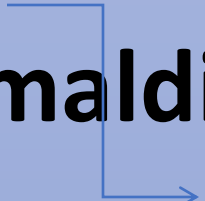
Infodēmijas/dezinformāciju plūsmu uzraudzība

Dezinformācijas un sazvērestību radītie riski demokrātijai: Latvijas pieredzes pārlūkošana

Dezinformācija medijos un viltus ziņas -- melu paveids

Meli ir viens no krāpšanas, maldinošas rīcības izpausmēm:

**apzināti nepatiesas un maldinošas informācijas
komunikācija**

Meli, viltus ziņas, sazvērestības stāsti – maldināšana, negodīgums, nepatiesība, neīstums nolūkā ietekmēt

Melu ētika- oksimorons? Meli- interaktīva secība un sekas

Viltus ziņas

Melu interaktīvais , komunikatīvais aspekts: ne tikai melu motivācijas pētniecība, bet arī ticības kopsakars.

«Kāda ir atšķirība starp pārliecināto un apmānīto? Nekada, ja vien viņš ir labi apmānīts.»
(Frīdrihs Nīče . Melošanas māksla. Pārdomas un aforismi. Rīga:Zvaigzne ABC,. (Nīče, 5)

«akla gatavība ticēt»

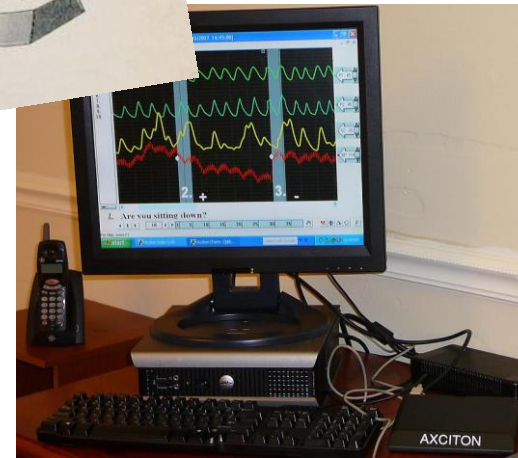
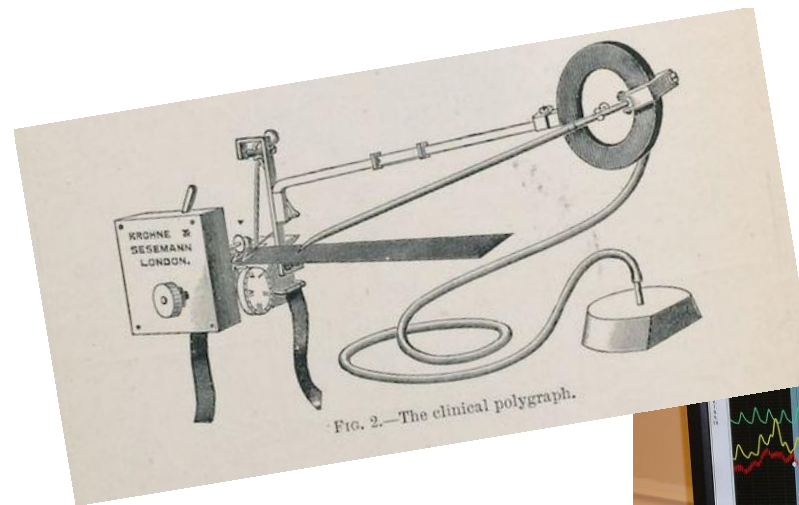
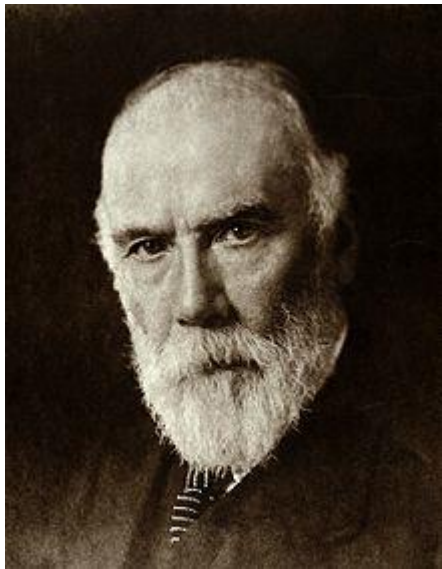
(Nīče, 57)

**«Tomēr pašam cilvēkam piemīt
nepārvarama nosliece tikt maldinātam....»**

(Nīče, 20)

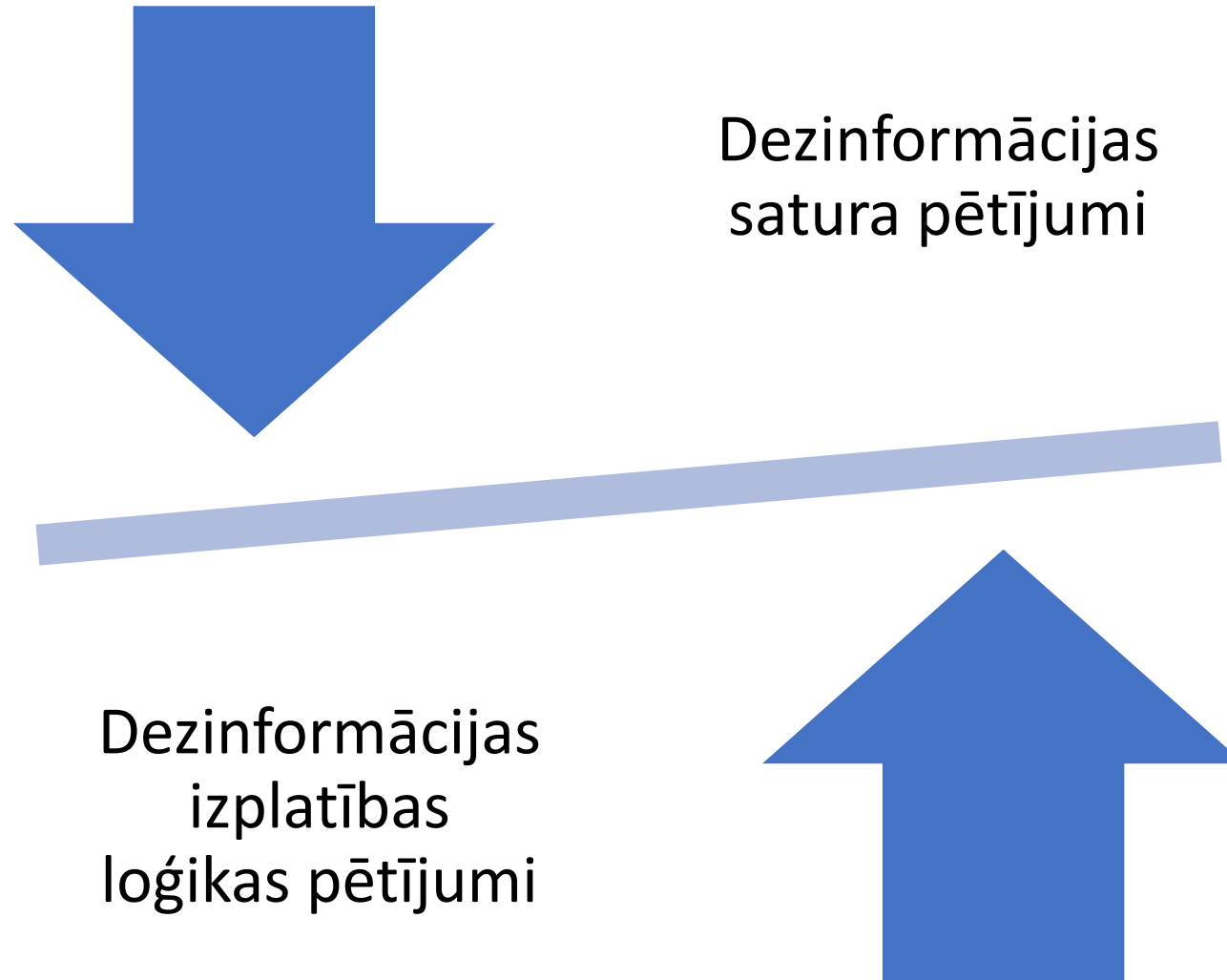
Būt par atsevišķu melu detektoru vai atklāt jaunas melu izpausmes un transformācijas digitālajā demokrātijā?

James Mackenzie (1853-1925) melu detektors (1899-1900) ar uzlabojumiem

No satura pie jaunu uzraudzības un kontroles automātisku tehnoloģiju pētniecības

Kā automātiski padarīt neefektīvu dezinformācijas strauju izplatību platformās

Decentralizēt centralizētus globālos tīklus, padarīt to informācijas plūsmas kontrolējamākas

Eiropas komisijas Eiropas Darbības plāns un Prakses kodekss dezinformācijas ierobežošanai:

- 1) vairot digitālās ekosistēmas caurskatāmību (transparency);
- 2) stiprināt mediju un informācijas pratību;
- 3) attīstīt rīkus lietotāju un žurnālistu pilnvaru noteikšanai un **stiprināt pozitīvu iesaisti**
- 4) aizsargāt Eiropas ziņu mediju ekosistēmas daudzveidību un ilgtspēju;
- 5) veikt pētījumus par dezinformācijas ietekmi Eiropā.

Yet, these policies all relied on soft law solutions with unbeneficial consequences if the goal was (as stated) to combat disinformation through evidence-based approaches safeguarding democratic values such as trustworthy information, transparency, anti-discrimination, voter protection and privacy.

(https://eeas.europa.eu/sites/eeas/files/action_plan_against_disinformation.pdf) and Code of Practice
(<https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/news/code-practice-disinformation>)

(Anja Bechman (2020). Tackling Disinformation and Infodemic Demand Media policy changes. *Digital Journalism*, vol.8(6), 855-863)

Infodēmijas problēmas un risinājumu virzieni:

Kā nošķirt platformu un mediju

Infodēmija ir tikai symptoms, kaut kā nozīmīgākā signāls mediju infrastruktūras līmenī, ne tikai satura līmenī

Veicināt pārbaudītu stāstu cirkulāciju mediju ekosistēmā

Decentralizēt centralizētus tīklus, sadalīt to vieglāk kontrolējamās infoplūsmās (granularity)

Izpētīt dezinformācijas izplatības loģiku

Padarīt mazāk efektīvu dezinformācijas izplatību, automātiski apturot to

Ne tikai faktu kontrolējamība, bet viedokļu un vērtību infodēmijas uzraudzība

No regulācijas roku darba uz automatisku MI kontroli

Literatūra

Bechman, Anja. (2020). Tackling Disinformation and Infodemic Demand Media Policy Changes. *Digital Journalism*, vol. 8(6), 855-863

Celms, Teodors. (1933). Tagadnes problēmas. Rīga: Valters un Rapa.

Cipule, Liene. LR1 2020. gada 7. decembra raidījums „Krustpunkti”

Deuze, Mark. (2013). Media Life. Cambridge, Malden: Polity.

Ellul, Jack. (1980). The Technological System. New York: Continuum.

Linley, Margareth. (2016). Ecological Entanglements of DH. In: Gold, Matthew K. and Klein, Lauren F. Debates in the Digital Humanities 2016 : University of Minnesota Press
<https://www.jstor.org/stable/10.5749/j.ctt1cn6thb.37> Izgūts 28.09.2020.

McLuhan, Marshall. (1964/1997). Understanding Media. The Extensions of Man. London: Routledge.

Nīče, Frīdrihs. Melošanas māksla. Pārdomas un aforismi. Rīga: Zvaigzne ABC.

Postman, Neil. (1986) Amusing Ourselves to Death. Public Discourse in the Age of Show Business. New York: Penguin Books.

Postman, Neil and Weingarten, Charles. (1969). Teaching as a Subversive Activity. New York: Delacorte Press.

WHO Director-General's opening remarks at the media briefing on COVID-19 – 11. 03.<https://www.who.int/director-general/speeches/detail/who-director-general-s-opening-remarks-at-the-media-briefing-on-covid-19---11-march-2020>.

Wong, Muk Yan. (2016). The Mood-Emotion Loop. *Philosophical Studies* 173 (11):3061-3080 .<https://philpapers.org/rec/WONTML-3>.

Zatlers, Valdis. (2020). Raidījums „Labrīt” Latvijas radio1 2020. gada 7. decembrī.